

М. М. Бабич,
к. е. н., доцент, докторант факультету менеджменту,
Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв

КРИТЕРІЇ ТА ІНДИКАТОРИ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ НА ГЛОБАЛЬНОМУ РІВНІ

М. Babych,
PhD, Assistant Professor, The doctoral student of department of business
of economy Mykolayiv National Agrarian University, Mykolayiv, Mykolaiv

CRITERIA AND INDICATORS OF FOOD SECURITY AT THE GLOBAL LEVEL

У роботі досліджено складові моніторингу індикаторів продовольчої безпеки на міждержавному (глобальному) рівні. Встановлено, що індикатори класифікуються за чотирма складовими виміру продовольчої безпеки – наявності, доступу, використання і стабільності. Визначено взаємозв'язок між задачами ЦСР та критеріями продовольчої безпеки "доступ до продовольства", "продовольча стабільність", "наявність продовольства" та "використання продовольства" в рамках нового глобального Порядку денного "Цілі Сталого Розвитку – 2016–2030".

The components of monitoring food safety indicators at the interstate (global) level are explored. It has been established that indicators are classified in four dimensions of food security – availability, access, use and stability. The relationship between the objectives of the CSR and food security criteria "access to food", "food stability", "food availability" and "use of food" within the framework of the new Global Agenda "Sustainable Development Goals – 2016–2030".

Ключові слова: критерій, моніторинг, доступ до продовольства, продовольча стабільність, наявність продовольства, використання продовольства.

Key words: criterion, monitoring, access to food, food stability, food availability, food use.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Проблема продовольчої безпеки багаторівнева, тому розглядається і вирішується на різних взаємопов'язаних ієрархічних рівнях, кожен із яких має свої специфічні завдання та їхнє вирішення. За масштабом проблеми можна виокремити міжнародний (глобальний) рівень, міждержавний союз держав-членів Європейських спільнот (субрегіональний) та державний (національний), який має рівні нижчого порядку, такі як локальний (регіон, область) та домогосподарський (персональний). Міжнародний рівень продовольчої безпеки характеризується проблемою достатності продовольчого забезпечення населення планети, яка залишається гострою, незважаючи на зростання обсягів

продовольства. Стан продовольчої безпеки на цьому рівні характеризується балансом світового виробництва та споживання. Важливо, щоб темпи розвитку сільського господарства не перевищували темпи зростання споживання, що сприятиме зменшенню кількості населення, яке потребує продовольчої допомоги. Головний аспект містить також обмеження впливу великих виробників, які можуть контролювати продовольчі ресурси і використовувати своє монопольне становище на глобальних ринках продовольства у власних політичних та економічних інтересах. На субрегіональному рівні необхідно досягнення збалансованого розподілу світового виробництва продовольства, його запасів і товарних потоків [1].

ЦСР 1 по подоланню бідності; ЦСР 8 по сприянню сталому та інклюзивному економічному зростанню та ЦСР 10 по скороченню нерівності

відсутність доходу є найбільш важливим фактором для людей, які страждають від відсутності продовольчої безпеки. Багато зі світових виробників продовольства не в змозі забезпечувати собі достатнє харчування, і часто вони мають обмежений доступ до земельних, водних та інших виробничих і фінансових ресурсів, або взагалі не мають його. Працюючі ринки і достатні доходи відіграють велику роль в забезпеченні повсюдного доступу людей до повноцінного харчування для здорового способу життя. У випадках, коли люди не здатні працювати через слабе здоров'я, поважний вік, існування гендерної нерівності або інвалідності, або просто через брак робочих місць, необхідні належні заходи соціального захисту для забезпечення їх сім'ям доступу до продовольства. Програми соціального захисту безпосередньо сприяють зміцненню продовольчої безпеки та поліпшенню харчування в домогосподарствах з низьким рівнем доходу, а також подають прикладом для поліпшень в таких сферах, як вдосконалення інфраструктури, охорона здоров'я та освіта для дітей

Рис. 1. Взаємозв'язок між задачами ЦСР та критерієм продовольчої безпеки "доступ до продовольства"

Джерело: складено автором за даними ФАО [3].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблемі забезпечення продовольчої безпеки присвячено велику кількість наукових та фундаментальних досліджень. Разом з тим, переважна більшість робіт присвячена вирішенню проблеми продовольчої безпеки на національному рівні, що унеможливує проведення порівняльної характеристики індикаторів України порівняно зі світовими показниками.

Дослідження проблеми формування індикаторів та показників продовольчої безпеки на глобальному рівні практично залишається поза увагою дослідників. Зокрема серед праць українських науковців, які приділили увагу даному питанню, у відкритому доступі можна знайти праці Стежко Н.В. [2], яка узагальнила теоретико-методологічні підходи до визначення факторів та індикаторів світової продовольчої безпеки, та Сватюка О.Р. [1], який окреслив складові щодо визначення рівня і критеріїв продовольчої безпеки.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою роботи є визначення взаємозв'язку між задачами ЦСР та критеріями продовольчої безпеки "до-

ступ до продовольства", "продовольча стабільність", "наявність продовольства" та "використання продовольства" в рамках нового глобального Порядку денного "Цілі Сталого Розвитку — 2016—2030".

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

На глобальному рівні досягнення критеріїв продовольчої безпеки визначають задачі ЦСР-2030. В більшій мірі це стосується досягнення ЦСР 2, яка вимагає уваги до всіх чотирьох вимірів продовольчої безпеки та харчування згідно з визначенням, яке КВПБ і Світовим продовольчим самітом 1996 року.

Слід зазначити, що визначені критерії не мають жорсткої спрямованості (підпорядкованості) у досягненні конкретних цілей: залежно від конкретних умов реалізація однієї і тієї ж задачі може мати мультиплікативний ефект у результаті ланцюгової реакції та синергії від взаємодії та взаємовпливу. Наприклад, в умовах, де джерелом засобів до існування для осіб, які страждають від відсутності продовольчої безпеки, є сільське господарство, зростання продуктивності сільського господарства і доходів дрібних виробників продовольства

ЦСР 13 по боротьбі зі зміною клімату, ЦСР 16 по сприянню досягненню миру, ЦСР 17 по зміцненню фінансів, торгівлі і глобальної макроекономічної стабільності

Порядок-2030 не розглядає безпосередньо стабільність наявності продовольства, проте рішення задач 2.4 (забезпечити стійкість продовольчих систем до зміни клімату і екстремальних кліматичних явищ) і 2.b (виправляти і не допускати торгові обмеження і спотворення на світових сільськогосподарських ринках відповідно до мандату Дохійського раунду переговорів з питань розвитку) може сприяти забезпеченню стабільності поставок продовольства і розширенню доступу на ринок. Цьому також сприятиме досягнення цілей і рішення задач щодо поліпшення інфраструктури (напр., завдання 2.a, 9.a і 11.a), боротьбі зі зміною клімату (ЦСР 13), сприянню досягненню миру (ЦСР 16) і зміцненню фінансів, торгівлі і глобальної макроекономічної стабільності (ЦСР 17).

Рис. 2. Взаємозв'язок між задачами ЦСР та критерієм продовольчої безпеки "продовольча стабільність"

Джерело: складено автором за даними ФАО [3].

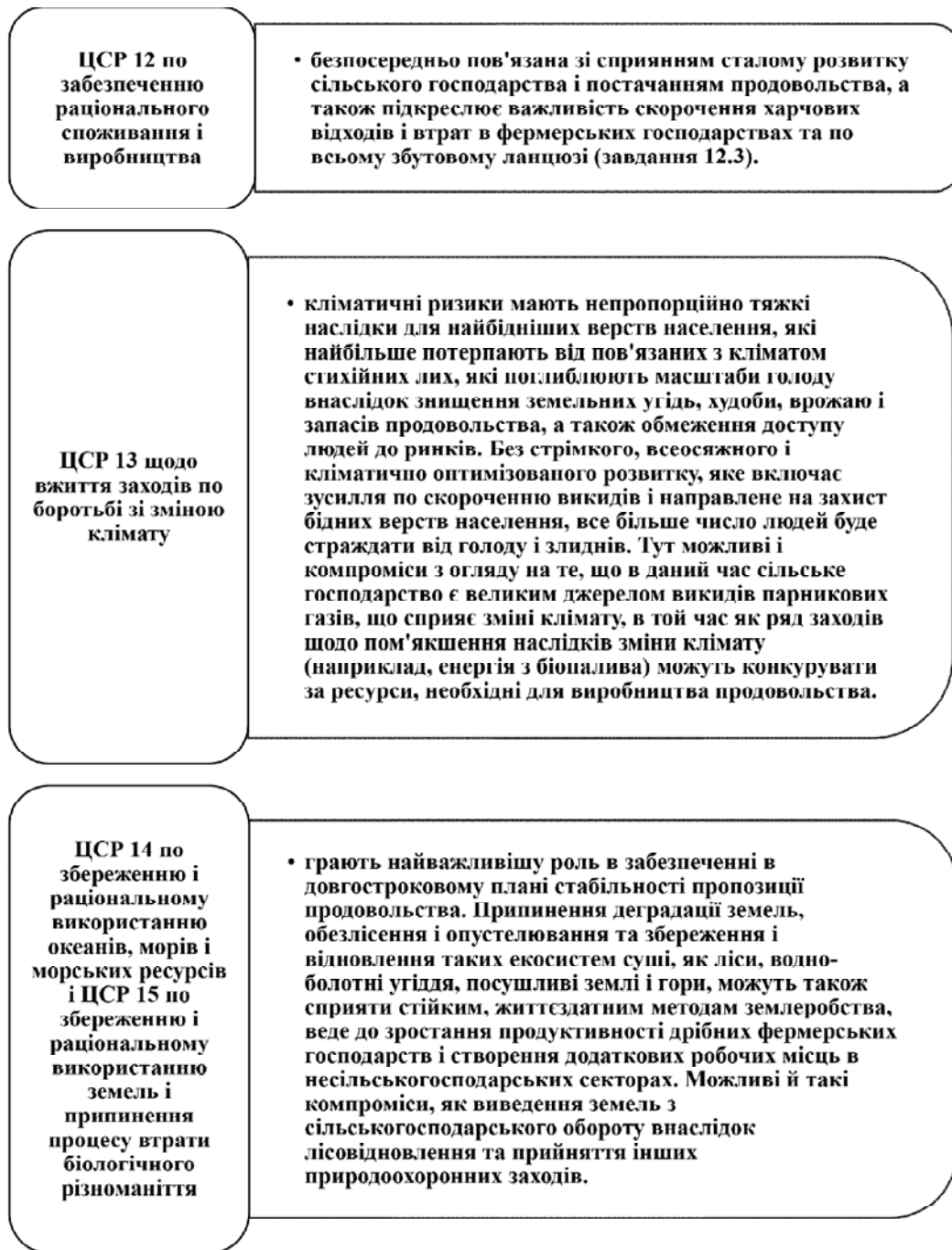

Рис. 3. Взаємозв'язок між задачами ЦСР та критерієм продовольчої безпеки "наявність продовольства"

Джерело: складено автором за даними ФАО [3].

(завдання 2.3) буде також сприяти поліпшенню доступу до продовольства (завдання 2.1) з одночасним підвищенням стійкості сільського господарства (завдання 2.4). Подвоєння продуктивності і доходів дрібних виробників продовольства (завдання 2.3) може бути недостатньо для викоринення голоду та забезпечення достатньої наявності продовольства. Іншими словами, просування у вирішенні кожного з цих завдань буде оцінюватися в поєднанні з роботою за рішенням інших. Досягнення ЦСР 2 можливо тільки за умови виконання зазначених завдань.

Більше того, просування в рішеннях задач ЦСР 2 буде залежати від досягнення визначених критеріїв в

інших областях Порядку денного на період до 2030 року. Відтак, цілком очевидно, що при розробці політики продовольчого забезпечення та програм по її реалізації необхідно враховувати ці взаємозв'язки та можливі компроміси. На рисунках 1—4 наведено деякі приклади ключових взаємозв'язків між іншими задачами ЦСР-2030 та вимірами продовольчої безпеки.

Наразі ж Експертами ФАО розроблені критерії, згідно з якими стан міжнародної продовольчої безпеки оцінюються за двома показниками: обсягами світових зернових запасів в розрахунку до наступного врожаю та рівнем світового виробництва зерна в середньому на душу населення.

Перший з них розраховуються у відсотках від річного обсягу світового споживання зерна або в днях його загальносвітового споживання. Граничним значенням показника для надійного забезпечення продуктами харчування вважаються 60-денний рівень перехідних запасів зерна, що відповідає 17—20% річного загальносвітового споживання. Падіння запасів нижче цього рівня свідчить про критичний стан міжнародної продовольчої безпеки, так як при цьому починається різке зростання міжнародних цін на зерно і воно стає недоступним для багатьох слаборозвинених країн. Звичайно, цей критерій досить відносно характеризує всесвітнє продовольче забезпечення, тому що при такому і більш високому зерновому запасі сотні мільйонів людей у світі відчувають недоїдання і голод [4].

Відтак рівень запасу зерна, що рекомендується FAO ООН, є орієнтовним і гранично допустимим. Кожна країна в залежності від рівня економічного розвитку і соціальної стабільності та стану зовнішньоекономічної діяльності може встановлювати власний рівень запасу. Наприклад, у США рівень запасу встановлений у розмірі 40% від середньорічного споживання, що дозволяє не тільки забезпечувати надійну продовольчу безпеку, а й суттєво впливати на коливання світових цін на зерно.

Другий показник використовується як для аналізу тенденцій розвитку світового ринку продовольства, так і для оцінки стану національної продовольчої безпеки. Світовою практикою встановлено, що стабільна продовольча ситуація досягається при забезпеченні виробництва 800 кг зерна у розрахунку на душу населення за календарний або сільськогосподарський рік, при якому задовольняються як потреби населення в продовольчих товарах, так і потреби тваринництва у кормових продуктах [1].

Підтримуючи методику експертів FAO з оцінювання продовольчого забезпечення за наявністю запасів зерна, доцільно відмітити, що цей показник узагальнено оцінює продовольче забезпечення на глобальному рівні. Для характеристики національної продовольчої безпеки, яка охоплює не лише рівень держави, а й регіонів, соціальних груп населення, сім'ї, окремої людини, такий методичний підхід недостатній [2].

ВИСНОВКИ

Моніторинг індикаторів продовольчої безпеки на міждержавному (глобальному) рівні здійснює FAO. Відомості про методологію оцінки та безпосередньо значення індикаторів розміщено на офіційному сайті FAO, які організація об'єднала в єдину базу даних з метою забезпечення відкритого доступу до інформації та створення об'ємної інформаційної системи продовольчої безпеки. Індикатори класифікуються за чотирма складовими виміру продовольчої безпеки — наявності, доступу, використання і стабільності. Наразі FAO

ЦСР 6 по забезпеченню доступу до чистої води та санітарії та ЦСР 3 по забезпеченню здорового способу життя і благополуччя

мають важливе значення для поліпшення становища в області харчування. Доступ до чистої води та санітарії запобігає поширенню діареї та захворювань, які переносяться водою. певні захворювання перешкоджають ефективному використанню їжі, що є причиною неповноцінного харчування. Наприклад, ефективне лікування ВІЛ за допомогою антиретровірусної терапії вимагає гарного харчування.

ЦСР 4 по забезпеченню якості освіти

освіта розширює можливості людей з адаптації своєї поведінки, в тому числі в плані харчових і санітарно-гігієнічних звичок, охорони здоров'я та створення попиту на відповідні послуги. Будучи частиною пакету заходів з охорони здоров'я та забезпечення харчування, програми шкільного харчування допомагають забезпечити доступ дітей до утворення всупереч кризам і хронічній бідності, тим самим сприяючи припиненню передачі голоду від покоління до покоління.

Рис. 4. Взаємозв'язок між задачами ЦСР та критерієм продовольчої безпеки "використання продовольства"

Джерело: складено автором за даними FAO [3].

розробляє індикатори для моніторингу продовольчої безпеки та харчування (ЦСР 2) в рамках нового глобального Порядку денного "Цілі Сталого Розвитку — 2016—2030".

Література:

1. Сватюк О.Р. Критерії оцінки продовольчої безпеки / О.Р. Сватюк, Т.В. Гургула // Науковий вісник ЛДУВС. — 2014. — № 1. — С. 80—91.
2. Стежко Н.В. Теоретико-методологічні підходи до визначення факторів та критеріїв світової продовольчої безпеки / Н.В. Стежко // Економіка і регіон. — 2014. — № 5. — С. 41—51.
3. FAO [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. — Моніторинг продовольчої безпеки і харчування в підтримку здійснення Порядку денного в галузі сталого розвитку на період до 2030 року: підведення підсумків і плани на майбутнє. — Режим доступу: <http://www.fao.org/3/a-i6188r.pdf>
4. Артимонова І.В. Теоретичні підходи до формування системи продовольчої безпеки / І.В. Артимонова // Формування ринкових відносин в Україні. — 2016. — № 3 (178). — С. 19—23.

References:

1. Svatiuk, O.R. (2014), Criteria for assessing food safety. *Naukovyi visnyk LDUVS*, 1, pp. 80—91.
2. Stezhko, N. V. (2014), Theoretical and methodological approaches to the definition of factors and criteria of world food security. *Ekonomika i rehion*, 5, pp. 41—51.
3. FAO (2018), Food Security and Food Monitoring to support the implementation of the Sustainable Development Agenda for the period up to 2030: Summaries and Future Plans. Retrieved from: <http://www.fao.org/3/a-i6188r.pdf>
4. Artimonova, I. V. (2016), Theoretical approaches to the formation of the food system. *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini*, 3, pp. 19—23.

Стаття надійшла до редакції 23.04.2018 р.